

המצפה

עתו שבועי

רכל עניני החיים לספרות ולמדעים ולכל עניני היהודים

..... יוצא לאור בכר ערב שבת. ....

מחיר החתימה:

באוסטריה-אונגריה:

לשנה 6 כתרין
לחצי שנה 3 כתרין
לרבע 1.50

באשכנז:

לשנה 6 כתרין

ביתר הארצות:

לשנה 8 כתרין — 8.50 פראנק.

הארסה לבית המערכת ולאדמיניסטרציה:

„Hamicpe“

ul. Św. Sebastjana 32, Kraków.

מחיר מודעות או הזכרות לנפטרים לפי גודל השטח.

ברכת מו"ט חצי הכתר. כראש גליון שני כתרין.

גליון בודד 12 הדר.

מכתבים כלתי חפשים לא יתקבלו. כ"י, שלא נרפס, לא יושב לבעליו. המשנה מקומו עליו להודיענו מיר לא דק שם מקומו החדש, כ"א גם שם מקומו הקודם.

מחיר שני אדרסה חצי הכתר.

Kraków, 22 Grudnia 1905.

גליון נא.

כראחא, כד כסלו תרס"ו.

אשר לעמל דים
מאורשים כסלו תרס"ו
מערנעווע.
ראָהאַטין.

בימים ההם ובזמן הזה.

בהביטנו מכתב הודר כספר דברי ימי עמנו, לדון בהשקפה בהירה על כל מאורע טוב או רע, שעבר עליו, נבא לירי מסקנא, כי הדת והלאומות אחת הנה. הדת היא נשמת עמנו, והלאומות גופו, ואינו יכול להתקיים כאשר תתמוטט אחת מהן. לפיכך לא היבה אותנו התורה ברוב המצות עד אחר ירושה וישיבה בארץ, שאונשתכללה לאומותנו. אי אפשר לנו להגן על אחת על השכונ הברתה, כאשר יכריהו אותנו תנאים וסבות הצוניות לפנוע באחת מהן. ענוה פחותה היא לבטל זכויות לאומיות לטובת הדת, כי בזה מקבלים אנו עלינו אחריות גדולה גם על הדת: בטול הלאומות הוא התחלת הריסת הדת. והז"ל (ג'טיון נ"ד) התאוננו "על ענותנותו של ר"ז בן אבקולוס, שסכן את הלאומיות בשביל השש נגיעה רחוקה אל הדת — שההריבה היכלנו והגליתנו מארצנו. ואין צריך לומר, שכמקום שהדבר נוגע לעקרי הדת, שא"א לפנוע בה בשביל קיום הברתה: בטול הדת היא סלוק נשמת העם היהודי. עלינו להגן על כל אחת עד שפת דם האהרונה. את זאת יורונו גם המאורעות, אשר לזכרם אנו חוגגים את חג ההנכה.

המצפה לשנה החדשה.

המצפה ילך לבטח דרכו גם בשנה האורחה הבא וישמור את המטרה, שישב לו. להיות לתועלת לעמנו ובימה לכל דורש טובת ישראל באמת. יעיד על כל צרכי עמנו ועל כל עולה ומגעת בכל מקום שהן, בלי משא פנים.

המצפה יהיה כמו עד כה, מועיל ומשעשע כאחד במאמריו הפובליציסטיים והמדעיים, במכתביו סופריים, פילימוניים, בשיירו ובידיעות החדשות, שהוא מביא בלשון סגרה מכל תפוצות עמנו.

עתה נבשר את חובבי המצפה, כי מראשית השנה נוציא לאור הוספה מפרותית, המצפה מדי חדש בחדשו, למען חת מקום רחב מיוחד לעניני הספרות, מבלי לגרוע מפרקי הגליון העקרי. בזה נמלא הסרון גדול בספרותנו. בהוספה החדשה יהיה מקום לכלטריסטיקה, לחכמת ישראל, לעניני היסטוריא ולבקר.

אף שיטכר הדפוס רב עתה כאשר היה עד כה, לא נוסף על מחיר המצפה, ונתן את ההוספה לקוראינו במחיר מצער מאד. בעד הוספת כתר אחד לכל השנה על המחיר הקצוב לגליון השבועי. המשלמים לרבע יוכלו להוסיף 25 הלר ויקבלו גם את ההוספה.

מאת חותמינו נבקש למהר לשלם את המחיר, לכל יהיה מעצור במשלוח הגליונות.

שלוש הנכות.

(מקיצה)

ליל סגיד ואפל, אחד מלילי כסלו האחרונים. נשם למהצה ושלג למחצה יורה ארצה מפות גדולות. רוח קריר והודר כוקע דרך הבגדים ומסמר את הגוף, הפץ הוא לחדור אל תוך הנפש ולהקפיא אותה... רחובות עירונו הקטנה מלאים רפש, השך והוגה עמוקה שורדה... וביתהנו אור וחם, שמהת חג הופפת עלינו, כל רגשותינו ערים לכבוד החג, היום ליל ראשון של חנוכה, היום יעלו את הנר הראשון, האור הראשון של המכבים. נר שעוה קמן!... מה גדול החג, מה נעימה ההנאה כלב הילד! האור שעל גבי האח בוער ביתר בהירות מכל הימים. החם הרך מסלסל ביותר כליל זה... וכמו האויר קורא: "חג גדול היום"... כל משפחתנו האהובה והנעימה שמחה לביאת החג, היום הגנו אוהבים יותר איש את אחיו, נראה, כמו מעין אהבה חרשה החל לפכות כביהנו.

מאיזה מקום החל המעין הזה לפכות? איני יודע, אך אני מרגיש כי הנכה — המעין הזה!... צללי העבר, שאינם מוכנים לילד, מתלחשים באויר, מלחשים לנפשי כקול נמוך על אדות אהבה ואהבה... כתלי החדר כמו הלבינו, דומה, שהם מוארים

פיריון.

... ויעור נר הנכה,
ניבט סביביו ברממה —
נירא משואה וצוקה
ועקבות דם האדמה.
ועוקים הכתים, הערים
בלחב אש אוכלה,
ונחלידם מגרים
בתוך חשך אפלה.
ועד שמים מאדמים
בוקע קול בחולה,
ועל מזבח הדמים —
ישראק השש קעולה.

ויכה עני-עצבת
קרן הנר הרועת
וארג אט בלהבת —
חקום ארץ מוקדת.

א. לאדיער.

כאיזה אור מיוהר... הכתמים השחורים של החלזונה, שכהם נראה השכת הלילה, מספרים לי על ארות ההם והאור של ליל הנכה! וכלנו כמו עשויים בסלסולי נעם של החג הזה.

בן עשר שנים אנכי ואני כבר תלמיד-הגימנויה". וככל זאת לא רעי ולא הלמוד הקטינו בי את רגשותי הדתיים-הלאומיים. אני מהכה לחג החנכה כשמחה פנימית, ביהודי אדוק ויהוד עם זה בשמחת ילד, שלו שיך כיותר החג הזה — תקופה שלמה!

אני יודע מראש מה שיהיה. הנה אבי, כגמרו הפלה ערכיה, יקח כירוי צרור נרות שעוה דקים. שנים מהם יוציא, להרליק בלילה הזה. את האחר ידליק ואת משנהו ידביק אל מוזה הדתה. אחרי כן נתקבץ כלנו סביב אכינו ונשמע באזנים קשובות את הכרכה הקצרה. באמצע הכרכה מרליק אבי את הנר הדבוק אל המוזה, ובמרם תעלה האש מעליו עיברים לפנינו המון רגשות: זאת היא נקודת הכבד של המנהג הזה ושל רגשות לבנו. כמקהלה הננו קוראים כלנו בקול רם "אמן"... והמנהג נגמר, אחרי כן הננו מהכים לספורי אכינו על אדות החשמונאים.

את כל זאת הגני יודע מקודם, והגני מחכה לסדר המנהג בכליון עינים. הוא ישן מאד בעיני ותמיד חדש הוא לי... ללבי הרך ספור החשמונאים הוא הגדה מענינת מאד, שנכון אני לשמוע אותה עוד הפעם ועוד הפעם. ללבי הנרגש, המנהג וכל מה

ענינים מדיניים.

אוסטריא. בית מועצת הממלכה נסגר ביום כ' אחרי שנבקעו לפי שעה סכומי ההוצאות וההכנסות לפי השעור, שהיה עד כה. לקביעת חשבונות חדשים אין פנאי כאוסטריא, כי אף שאין עוד מלחמה גלויה, הוכוחים היתרים לא חדלו. גם הוקמה לפי שעה הכרית עם ממלכות שכנות. הכל היא באוסטריא לפי שעה, כי לעתיד אין דבר בטוח.

המכוכה באונגריא. כיום ג' שבוע זה נפתחה מועצת הממלכה ותסגר בשלום במוצות המלך. כל הנכחרים וכל בית האצילים מחו פה אחד נגד הממשלה הסוגרת את בית מועצת הממלכה במרם קבעה עכ"פ סכומי ההוצאות וההכנסות ותרומת הצבא, וזה סותר את החוק הכתוב, וככל זאת לא היה כל סער ושואן בבית ובחוץ, כי הכל משתוקקים לשלום. השאלה היא רק מי יפתח כשלוש ומי יתיר כהחלה מעט משלו, לפתוח פתח גם לשני, למחול מעט ולעבור על מדותיו. חרפה גדולה כזמננו לאיש לבטל חפצו בשכיל השלום. זוהי הקולטורה, החפשיה". — המניסטריוס של פֵּיעֵר-ווארי יתפטר עתה, אחרי שנכוכה הוחלתו, למשוך אליו את העב בהרחכת זכות הבחירה לכל ובתקונים טובים, מפלגת הפרוד קבלה את חפץ זכות בחירות כלליות בתוך הפרוגרמה. מפלגת הליברלים, אשר הגראף מיסא כראשה, גם היא נוטה להתחבר אל המפלגות המתנגדות המחוכרות, אף שמיסא ימפלגתו נלחמו תמיד בשכיל המלך נגד בעלי הפרוד ובהיות מיסא ראש המניסטריוס הנהגו כפוערוארי עתה.

המרידה ברוסיא. תהו ובהו בכל הארץ הזאת, אין מושל ואין חקים. חיי האדם כאין נחשב, כל הרע בעיני רעהו כזות יומת. כל ההון הפקר וכל היקום צפוי לכליון ואכרון. הממשלה הכמיתה זכות אדם לעם כשעה שרחקה אל הכנול. אלו נתנה זכות ברצון היו מאמינים בה ושלום היה לה עתה אין מאמין בה. הבטחת הזכויות באונם הראתה את העם, כי מעדו רגליה ואין לה מעמד והוא רוצה להעבירה מן הארץ. גם בעיני הצבא סר פחדה והוא מסרב לפקידת מנהליו. במדינת הים הכלמי ליוולנד וקורלנד יסדו הלמים רפובליקה ויהרגו או גרשו את פקיד הממשלה. אנשי הצבא עמהם הם. כל העומד נגדם יוכת. שרפו את הערים ואת חצרות האשכנזים בעלי האחוזות ואת אדוניהם הרגו. ריגא כירת ליוולנד, שמספר יושביה ש' אלף נפש, חרבה ושוממה. בשנים

הטובים מהם, שרפו באש כל ספרי תורה, הציתו אש בכל מערה, שהסתתרו שם אבותינו הנאמנים ויחנקו בעשן.

בעת נסיסה עממית זו נגלה מכין אופק חשך כוכב נוגה, אשר עורר בלבבות עמנו זיקי חיים ותקוה, הוא מתתיהו ובניו הבהנים. המה כללו בקרבם גבורה ענקית בלי גבול, חכמה נפלאה ואהבה עצומה אל עםם ודתם. המה עוררו את עמנו מן היאוש והאדישות ללחום כהרף-נפש בשינאוי הרבים והעצומים, ויאספו אליהם פלגת בני עמנו הנאמנים. כאריות ונמרים התנפלו על פקידי סוריא, שכפו את העם לנשות מתורתנו ויכריעום לטבח. ההשמונאים שלא היו להם כלי נשק, נמנעו ממלחמה גלויה, ורק בתנרות קטנות עשו כלה בשונאיהם ובראות אנטיוכוס, שאין זאת מרידה, כי-אם מלהמה, שלח צבאות רבים, אשר יכולים היו להטביע את עמנו ההלש והמדוכא ברוקס. כבר לקח אתו השר המצביא סוחר נפשות, למכור להם את בני עמנו לעבדים. אולם יהודה המכבי הבה ברבנותיו והמצביא אכד במלחמה הזאת את חייו. צבאות סוריא היו כנשים. אז נבנעו היהודים המתבוללים וידעו, כי יש עם ישראל ועוד יקום על אפם ועל חמתם. כאשר אפס עריין, בזמן הסכסוכים בין אפטרופסי סוריא, השליכו שאריות היהודים מעליהם מוסרות סוריא לאט לאט. וכהניח להם מאויביהם עשו תקנות, לעכב כעד הטמיעה וכעד נשואי-תערובות (עיין סנהדרין פ"ב).

בה הצילו את ישראל לא אלה האומרים, כי רק בהתחבר היהודים עם עמים אחרים, יושעו, לא אלה האומרים, כי רק כתה דתית המה היהודים ואחת היא מי ימשול בהם ומה יהיה גורל העם ואף לא אלה האומרים, כי אין היהודים רק לאום לבד ואחת הוא אם ישמור את דתו או לא — כי-אם אלה המחברים את הדת עם הלאומות יחד: דואגים גם בעד קיום הרוח וגם בעד קיום העם. לחזק את הדעה הזאת תקנו את הדלקת הנרות בחנכה. כי כשם שאי אפשר להפריד את האור מן הנר ולא יאיר הנר בלי שמן ופתילה, כן אין להפריד את דת ישראל מלאום ישראל.

הנרות הללו רומזות לנו, כי גם היום אך כאשר נקומם את הדת עם הלאום יחד תכא ישועתנו.

האב אחרי תפלה המעריב, כמלפנים, שם כוכבנו על ראשו, והמשפחה נאספת סביב מזוזה הדלת הישנה... אינני משהדל עוד לעמוד דוקא במקום עריכת המנהג. האב קורא כקול רם את התפלה. בפני הנשים אני רואה גם עתה את ההשפעה הרוחנית העתיקה. אני מביט על אבי, על כל המשפחה, שגקחה סביב הנקודה הבערת, ובנפשי אני חש איזה חס... אך לא התפלה, לא החג, לא הרגש הלאומי מחמם את נפשי עתה. הנר, התפלה והחנכה בכלל הם עתה לפני כאנדה יפה המשעשעת את הילדות, רק מסרת משפחה נעימה, רק חג-משפחה בלבד, רק צלצל חרש המקשר אותי יחד עם זכרונות הילדות, עם קרובי האהובים. אך חנכה במלא מובנה, חנכה המעוררת עד היסוד את לב הילד, החנכה הזאת כלתה ככר ואיננה...

ראשי מלא מחשבות תאוריות, פרובלימות, שאלות פלוסופיות וחברתיות... נמחי זה נלחמים מכבר שני האויבים: "הלאומות והאנושות"... "המדע" ברופא מנתח, שאיננו חת מפני כל, הכרית מנפשי כל רעיון דתי, שצמח בלבי. המדע איננו חפץ לדעת את העבר; הוא מבקש רק את העתיד. ועתידות האנושית — לא לאומית היא... והנכה?... הנכה — היא אחד ממושגי הלאומות, חנכה היא הנועה לאחור. ככה אמרו לי הפרופסורים, ככה אמרו רעי, וכן כתוב בספרים... ובמחשבותי, אשר לא נתבשלה עוד כל צרבה,

קבלו נמוסי יון וכמו בלי רצונם גם את דתו, נעשו נכורים לשתות יין, חגגו חג פתיחה-החכיות וכבדו את כבחוס ביין, זמה ועונב.

אחרי מאה שנה, כאשר נסכה מדינתנו אל יד אנטיוכוס הגדול מלך סוריא, התחיל עמנו להרגיש את שבט המושל, במדה קלה אמנם, כי הוא ידע את התכסוס האירופאי, להרק את המוח בלי שבירת עצם. אולם כאשר ירש אנטיוכוס עפיפנוס, לין-שונה, אשר מת בשנעון, כסא אבותיו, החל תור עול הברזל לעמנו. שני אויבים מוצקים אימי עליו להכהידו. נצר נתעב זה, אשר מכית אסורים יצא למלוק, שצבע בתרו בדמי אהיו, ושמה היה לראות אנשים בלתי מווינים לוחמים ערומים עם היות פראות, איך יתאבקו עם המות עדי ייגעו וייעפו ויהיו טרף לפיהם, הוא לחץ את עמנו כעריצות שאין כמות. בכל מלחמותיו נסה את חרכו החדה בנו; אם נצח, היה עמנו קרבן לנצחוננו ואם לא נצח, כלה חמתו בו. כזו אוצרות התיבל, מסר את הבהונת, הגדולה לוד זר מחבורת ההלניסטים, חלל מקרשנו בפסל צאום, העליל עלינו עלילות, למען רוח אדמתנו בדמי מבחר בנינו. והמתבוללים בתוכנו, שידם היתה על העליונה, השיגו את המטרה הקיצונית. לקחו חבל בחניגת האלימפ, שנערך פעם בד' שנים, השתתפו בכל מעשי יון הפראים, שנערבו לכבוד הרקלוס, בנו להם פלסטרוין, לחנך נערים ע"פ דרכי יון בתנועת ופריקת האברים ולהתלהלה בירית זיקים, למען יכינו עצמם צעירי עמנו להשתעשע בחניגה זו במלחמת השנים כהלנים ממש. לפי הנמוס הפשיטו את הלוחמים עד הכשר, ולמען לא יוכרו היהודים המתבוללים בתוך היונים הערלים הוכרחו לעשות נתוך בכשרם, למחות זכר היהדות והסתכנו בנפשותם. ובהיות להם מוסר בליות על שנקרעו ככה מאת אחיהם, ויהיו בעיני עצמם בוגדים ארורים, התנבלו לגיל מעל ראשם את חרפה הזאת. על-כן הלשינו על התורה ושומריה לפני אנטיוכוס ויעוררו אותו, לעשות קץ ליהדות, כי אם יהיו אהיהם כמותם לא ישאו עוד כלמת בוגד. נקל היה להניע את לב האבן לדבר זה. הכליעל הזה שלא היה בעל דת כלל, נתן צו להעביר את עמנו ממסורת אבות: לבל ישמרו את השבת ולא ימולו בניהם ולהתנאל במאכלות אסורות, אשר שלשה אלה שומרים אותנו מלהטמע בין העמים. קשה היה גורל אבותינו בימים ההם. אלפי נפשות נקיים התבוססו בדמיהם. בנים רטשו לעיני אמותם. ההלניסטים גלו כל מהבואיהם, שנמלטו שמה אחיהם

שעובר אחריו הם כמין מעין של שמחה, ענג יותר גדול מזה שנכנסתי אל הגימנזיה... יקרים לי מאד מלחמת הגבורים המככים, הכח הלאומי ושמחת הלאם, השואות חן חן להם בעד זה, שנתנו לנו לילות נעימים כאלה.

הדליקו את הנר הראשון. כל הערב אני מפקח עליו... בדממה הוא בוער, לתענוג נעלה נחשב לי לשים עיני על אשו הקוסמת. אך אחת לא לרצון לי, שבמהרה יכבה. גם זאת איננה מוצאת חן בעיני, שלא ידליקו את שמונת הנרות בפעם אחת...

וכשהנר יכלה, ובמקומו ישרא כהם שחור, אז אעמד שם עוד עת רבה ואביט באהבה על הכתם השחור הנשאר מנר המכבים שכבה, אשר זה מעט אור של שמחה חפף עליו. נר השעוה הקטן והדק יודע שהוא אהוב והוא כוער בשמחה רבה ואיננו חפץ לכבות במהרה... אכי מוסיף לספר את ספורו הנעים... אמי, אחי, אחיותי ואני שומעים באזנים פקוחות את הספור הנפלא של המלחמה הגדולה.

מחוץ לחלון מנשב הרוח... בחרר דממה, אך קול אבי מצלצל. לשמע ספור, חנה ושבעת בניה" — שמונת הקדושים האלה — אנתנו מתרגשים. בעיני אמנו נראות דמעות... אחיותי כובות. גם אני נבון לכבות, אך אנכי נבר ובלמה היא לי לכבות. אחי הגדולים נבהלים. קול אבי מצלצל כרגש, והננו נעצבים מאד.

והספור הולך ונמשך, מתגלים נצחונות המככים, נפילת האויב — ועוד הפעם הננו שמחים, אנתנו עליוס.

נגמר הספור. הנר הולך וכבה... אני מביט בפעם האחרונה אל הנר הראשון... הוא כבה ורגשותינו גם הם הולכים וכבים...

וביום המחרת ידליקו עוד הפעם — וכבר שני נרות... אחרי כן שלשה, ועוד שבוע תמים נתענג עליהם... ובמה ענג עוד נכין לנו בלילה, שידליקו את כל שמונת הנרות וכאזיה אהבה עוד אביט גם אחרי כלות ימי החנכה על שמונת הכתמים השחורים שעל מזוזה הדלת...

ימי ילדות נעימה וטובה! עת אור וענג בלי מחשבות, בלי פקפוקים... חנכה משפיעה שמחה ועליוות!

* * *

הימים רצים ועוברים, ידרו כחיוין ליל. עברה הילדות הרעננה... ועוד הפעם הגיע חג החנכה... עוד הפעם ליל בסלו הקודם; עוד הפעם שורר חשך ותוגה בעירנהו האפלה. עוד הפעם — הנר הראשון!... בן עשרים שנה אנכי. אני תלמיד "האוניברסיטה". זה מכבר לא פגשתי בחג החנכה בין קרובי, והיום עלי לחדש את רשמי הילדות. אני מחכה לעריבת המנהג... אבל אז חביתי בכל נפשי, איה הם הגעגועים העוים של ימי ילדותי? האינם עוד? —

שומו של אחשוורוש? היחל גם העם האמריקני מהחוק בצדקתו מפני קצפם של מפשי וויין וברלון. צוררניו הביעו את אולתם באופן מנוחך כל כך עד שהתפלאו עליהם: האפשר לאדם להוציא מפיו דבר נפתל ופתיות ילדותית כזאת? הם אמרו, כי „היהודים” הסכו את המרידה במדינת מקרון הטורקית ולמען לא התערב רוסיא בדבר מסכנו ברוסיא את יפן ובראותם, כי עוד מעט והנמר המלחמה, עוררו את המרידה ברוסיא. ובה כל הארץ ביד „היהודים”. בכנוי „יהודים” הכונה עד האמריקנים, אלא שיהודים ואמריקנים שמות נרדפים הם כפי האנטישמים, למען יבושו האמריקנים. עוד לא נודע אם כבר התחילו האמריקנים לכיבש בתאר, שנחנו להם צוררניו ויחללו להראות חסדם ליהודים ולריב ריבם. אבל ראו פלא. אחרי הזבח בקישינב הואיל הנשיא באמריקה להיות לפה ליהודי ארצו לפני הצאר. ואחרי המטבח האחרון, הגדול פי אלף מהזבח בקישינב לא אבה עוד הנשיא רוזוולט לעשות חסד ליהודים יושבי ארצו ולריב ריבם. האמנם גם אמריקה נבהלה? גם היא התחילה לכוש בשם הקלון „היהודים”, שקראו מפשי וויין? — והנה לפנינו מראה אחר: הרוהנים מקימים עתה, כי בכח סדר הבחירות החדש על יסוד חלוקת העמים יגאלו מהחתי יד הפולנים. אך לבל יהיו הפולנים הרוב בגליציא הם דורשים מאת הממשלה להפריד את היהודים מן הפולנים ולהת גם ליהודים זכות אוטונומיה לאומית. ומה שלא יכלו הלברלים, הסוציאליים והאמריקנים לראות מראש ראו „בני חם” אלה, הכוערים, אשר יאמרו עליהם, כי אין בינת אדם להם. המה התחכמו בתחלה, למנוע מעצמם את הקלון, את הכנוי „היהודים”, שעתידים האנטישמים לכנותם. ובאותה זמן שהם מתחברים ליהודים לתבוע זכותם הם מבינים בגליציא המזרחית פרעות ביהודים ע”י האכרים. בכתי חכרות רותניות רבות דורשים לפני האכרים, כי באה גם בגליציא העת להכות את היהודים חרם ולשלול שללם. ובכך התנפלו בטקומות אחרים אכרים רותנים על יהודים ככפרים, לבזו הונם. ואין זה מקרה, כי אם „חם” החכם ענינו בראשו. מפני החדש שלא יחשדום האנטישמים, כי מאהבת היהודים הם דורשים זכותם, הם מכינים באותו זמן שוד ליהודים.

לשאלת החנוך.

בלבוב קם פולטום בין מורי-הדת המתבוללים כבה”ם הבוללים ובין מורי-הדת הנאמנים באמת לישראל, דבר הריב ידוע לקוראי „המצפה”. אולם האמת הורה דרכה, כי הלמוד הרתי כבה”ם הכלליים באיזה אופן שיהיה, לא יביא פתרון גמור לשאלה

וערנת עלומים. אנטיוכס צוה עליהם, כי יעבדו את אלהיו... האחים, איש אחרי אחיו מאנו לשמוע פקודתו. האם, שאהבה אותם מאד מאד, החזיקה בידם, כי יקריבו את נפשם בעד האמונה, קרבן לד’... ששת בניה כבר נפלו אחד אחד כחרב התלין במאנם לבגוד בד’, המה פגשו את המות בשמחה... מפי אמי התפרצה אנחה נוראה. אחיותי אינן מסירות את עיניהן מפני האב. „חנה... שבעת בניה... אגדה!” אני סמנן כמו בין שני בשפק נמרץ את אגדה החשמונאים הנפלאה... „אגדה יפה, אחת מן היצירות הרבות, אשר ברא הרמיון”; הספור, אשר עוררני עד היסוד בימי ילדותי, לא יפעל עלי עתה טאוטה. „וגם לו בא עליה המופת ההיסטורי, מדוע המצא חנה מקום יותר רחב כלבי מארנולד הום, לקל ומרקס, הלוחמים הגדולים בעד דעותיהם? האם כאשר מצור אחד חצבנו? — יסוד רעוע, כלנו מחומר אחד קרצנו!”

— „ובהגיע ההור לכן הצעיר — הוסיף אבי — נפעם גם לב אנטיוכס למראה יפיו והמיטותו של ילד בן שש שנים ויחפץ לרחם עליו... בהשליכו טבעת-זהב למקום עמדת האליל, צוה את הנער אך להרים את המבעת ואז לא יחרגו אותו. אך הילד-הקדוש, הילד-הגבור, לא חפץ למלאות גם את פקודתו זאת. נתמלא אנטיוכס חמה ויצו להרוג גם את זה... חנה, כראותה כי שבעת בניה אברו, עלתה על גג-הבית, ותתנפל ארצה והמות קרמה כרגע...”

רבה מאשר במים אדירים ורועשים. הנשק הזה הוא הכנוי „היהודים”, שיכנו צוררניו את כל גוי ומפלגה המטייב עמנו, בהשליכם את המושפט הקדום, שישלעמים נגרנו, אחרי גום. המפלגה הליברלית באוסטריא התחילה להתנהג עמנו במשפט וכישר, בהוכחה, כי שקר מפלו עלינו העמים וכי אין להכדיל אדם לרעה כשביל אמונתו. מה עשו צוררניו? קראו לכל המפלגה הליברלית „היהודים”. בתחלה שחקו על שמות זו, כי מה איכפת לו לאיש נכבד, אם פלוני האנטישמי מכזהו על דעתו? גם אנחנו שחקנו: יוציאו האוילים את רוחם יחרקו שניהם, תבקע מרתם והעולם לא יסוג עוד אחר, כי אם יתקדם ויאיר באור הרעה והצדק ואור רשעים ידעך כחשך. אבל הנסיון הורנו אחרת. המה הרבו כל כך לבזות את הליברלים בכנוי „היהודים” עד שהתחילו אלה לבוש ולהתרחק מן היהודים מפני החשד ולהתחבר כצורינו ורוב אנשי המפלגה הליברלית הם אנטישמיים בגלוי, אם גם לא כלכס. מוכתם ושלומם דורשים מאתם לתעב את היהודים, עכ”פ בגלוי משום טראית עין. האנטישמות שיכת היום להמעם היפה של בני תרבות באוסטריא ובאשכנז, עד שגם הנסיכים מזרע המלוכה יאירו פנים לצוררניו. — את מקום הלברלים לקחו אחרי-כן הסוציאליים. המה לקחו את הצדק, את האנושות ואת שאיפת החרות כמנופול. ובתחלה הצדיקו באמת את היהודים ויריבו ריבם. בגלוי וקא שמו לבם לגרופי צוררניו, אשר הפכו את כלי-הנשק הנזכר נגדם ויכנום „היהודים”. גם הם שחקו בתחלה על המפשות הזאת וגם אנחנו שחקנו: האפשר הרבר, כי גם עזי הפנים האלה יחתו ויבושו. האפשר הדבר, כי יכחשו גם הסוציאליים בעקרי שמתם וישבו אחר מפני צוררניו, מפני הכנוי „היהודים”, שיכנום תמיד אוילי וויין? אבל הלא בן היה. המשל אומר: „לכל סכל יש שכלו”. גם מפשי וויין ידעו מה הם עושים, ומה שלא פלל איש בא. היום לא יוכל איש להכחיש, כי הסוציאליים חדלו לריב ריב היהודים העשוקים, אררבה קצתם כבר נהפכו לאויבים לנו ולא מתוך הכרה ומתוך שנוי השטה, כי אם מפני החשד, שלא יחשדום חלילה בפילושמות ולא יקלעו אל לבם את החץ השנון, הכנוי „היהודים”. — עוד נשארה לנו אמריקה. שם יושבים יהודים בשלום, אין שמן ואין פגע רע ולא עוד אלא שלפעמים רבו האמריקנים את ריבנו מיד רוטניא ומיד רוסיא אחרי זבח קישינב הראשון. וצוררניו תפשו גם נגדם את אוטנותם ויקראו לכל האמריקנים ולנשיאם „היהודים”. גם על זה שחקו הכל: ההמנע השמש את אורה מפני הרעומות הגנבים? הישהוק הים מזעפו מפני הנפת

הרגישה בדבר הזה. הילדה היא הראשונה, שהראתה על אי-ההתאמה, שבינינו.

— אני יודע זה כבר את כל זאת — ענית, נכלם מתוכחת אחותי.

אבי שם עיניו ב. בה-צחוק מרה עוברת כנחש על שפתיו ואני קורא בטכטו:

— האמנם? יודע אתה את כל הספור?... מפני הכבוד להתרגשות משפחתנו, סגרת את הספר ואחי לשומע...

קול אבי, הרטמה שבחרר, האש שעל גבי האח, הלילה הקודר שבחוק, קבוצת משפחתנו ואור נר החנכה — כל אלה עוררו בנפשי, לזכור קבוצה שלמה של לילות באלה, לילות חנכה נעימים וחמים מימי הילדות, שלא ישובו עוד. צר לי מאד, שליל החנכה הזה לא יפעל בקרבי פעולה כה רבה במלפנים — וכי ליל החנכה הזה ומשפחתי אין ביכלתם להתרשם ברגשותי ובמחשבותי שתקפוננו... מלחמה פנימית... אני מרגיש את המלחמה הזאת, את המסך המכדיל בין מחשבותי החדשות להישנות, בין העולם שלי ובין משפחתי... הוא — המסך לא הסיר מלבי את אהבת-המשפחה שבקרבי, אך הרם את הרוח הפנימי, שהיה מקשר אותנו...

...„ויביאו לאנטיוכס את חנה ובניה”... הנני שומע את קול אבי — שבעה אחים היו מלאים חיים

הקודמות בקשו הרוסים לחזק שלטונם במדינות האלה בסכמכם את שני העמים האשכנזים והלמים זה בזה, בדרכה בכל מקום. האשכנזים, הנוחים תמיד להתבוללות ולכנידה בעמים, דבקו ברוסים והלמים נמרו שנאה לשניהם. עתה פרצה הנקמה באכזריות הראויה לרוסים. הלמים עושים עתה לרוסים את כל התועבות, שעשו הרוסים ליהודים כאודסה. הם חותכים טהם אברים אברים בחייהם, מתעללים בנשיהם וכמתיהם, משחיתים הונם, שורפים בהיהם ומבערים אחריהם כאשר יבערו הגלל. הלמים הם עם קטן, אחים לליטאים ומספר נפשותם רק מיליון. בימי קדם ישבו גם בפרוסיא, והאשכנזים השמידום וישבו החריהם). גם הליטאים התקנאו באחיהם ויעשו כמוהם וייסדו להם ממשלה מיוחדת ויאמרו להקדע ממלכות רוסיא. הם מגרשים כל רוסי הנמצא בארצם, הורגים אותו ולוקחים רכשו. ליטא לליטאים! הם קוראים. הממשלה שלחה חיל כבד מפרבורג להכניעם. שתי הממלכות החדשות לא הארכנה ימים. אבל מזה נראה את המצב. — והאכרים בכל הממלכה טוסיפים לנשל את בעלי האחוזות הגדולות מעל אדמתם ולחלק את האדמה ביניהם. הממשלה רוצה למכור להם בוויל מאדמת המלכות, לשלם לשעורים קטנים. אבל גם ביה אחרת את המועד. הממשלה תפשה את ראשי הפועלים ותשיטם במאסר. בזה הורע המצב. הפועלים גזרו שבייתה כללית חדשה. כמאנדשור עוד לא פסו המלחמות בין רוסים ורוסים, החיל דורש להשיבו לרוסיא והממשלה יראה, פן יעזרו את המורדים, על כן הם הורגים את פקדיהם ומחריבים את הארץ. — הממשלה במלה את העתונים החפשים, אף שהחשתה להם בתחלה. — הממשלה שבה להתנהג במנהגי הזדון והאונם והיא אומרת, כי עד שתשוב המנוחה לא הקים את הכפחת הצר. וכזה היא חופרת קבר לעצמה. טחו עיניה מראות. עתה כמטאמא השמר יבערו כל זכר לשלטון הקודם.

על המצפה.

מפני החשד.

כלי-נשק כחון אחד ישנו בידי צוררניו, הפועל נפלאות, להבריע את היהודים ואת דורשי טובתם והרבה פצעים אנושים הבו בנו בעזרתו. קמן הוא הנשק למראה, ואינו עלול להפיל עלינו אימתו; אבל דוקא בעבור זה הוא מטיב להשחית ולעשות בנו שמות. כמי מנוחות, שאינם מכים גלים ואינם מעלים קצף, הסכנה

מצלצל הקול: „היא התרמיה, אשר העלנו מעל האמת הערומה והמרה”.

לאט בכבוד מודלק הנר!... נדלק... עלתה שלהבת לבנה. אני מביט עליה באהבה, כמו על זכרון ילדותי, וגם בשנאה, כמו על זכרון עתיק יומין, שאין בחפצו להכחד מן הארץ... ובעת שטלה „אמן” יצאה מפורש מפי כל משפחתנו — גם אני מפני ההרגל או מפני הכבוד לבני ביתנו, הוצאתי בכבוד מיוחדת ובעצלות את המלה: „אמן”! ובעת שהאב מספר עוד הפעם למשפחתנו את הספור על אדות החשמונאים, אני יושב וקורא — אצל השלחן, שהאב מספר אצלו — ספר על ארות „המטריאליות ההיסטורית”. ואינני מרים את ראשי אף פעם אחת אל מזוזה הדלת, אף פעם אחת אינני שם את עינו כנר-המכבים הראשון, שהיה לי כה יקר לפני... מה הוא לי עתה? לי — המאמין באלהי האנושות, לי — שאני אבר אחד בגוית האנושות הגדולה? השלהבת המתה, שבידי פסל החפש בניו-יארק, פועל יותר על לבי הליברלי מהאור החי של דברי ימי עמי...

לאטו מספר אבי את ספורו...

אמי, אחיותי ואחי הקטנים שומעים כרגש ובהתפעלות עזה...

— ומדוע נחום איננו שומע? ...שואלת בתמייה אחותי בה עשר שנים. זאת היא הפעם הראשונה, שאינני לוקח חבל בהתרגשות משפחתנו... ואחותי

החנוך. כי מה יסכון לנו כזה שתכנית-הלמוד טובה, אם השעות הקבועות מאת מועצת-החנוך ללמודי-הדת בכה"ם הכלליים מועטות מאד, ואינן מספיקות לחנוך שלם בתורת ישראל וספרותו, ומכש"כ שאין שם מקום לפרות-התלמודית אף לחלקיה הנחוצות, כמו משנה, מדרש והלכות קצרות. האב הרוצה לתת לבנו חנוך עברי במלוא מוכן המלה, בע"כ זקוק הוא למוסדי חנוך אחרים, אשר שם ימצא התלמיד כדי מדתו, ואיה המה מוסדות כאלה? החדרים בצורהם הישנה אינם לפי רוח זמננו, אשר התלמידים ילמדו בהם אך שנים מספר, בימי הילדות. בחדרים אין סדר למשנה, לשני ע"פ מתודה ידועה המקילה על מהלך הלמוד, ומפתחת את הבנת הנער להבין דבר מתוך דבר, כ"א בעין למוד מסורת. נודג בהם, לשנות הכל במסרת וכקבלה בלי מעשים ובללים, הדורש שנים על שנים. כללו של דבר בכה"ס"כ תחסנה שעות-הוראה, ובחדרים כחות הוראה. רק בבתי ת"ת כלליים תחת הנהגת הקהלות יוכלו החסרונות האלה להמנות. שם אפשר לקבוע עת מרוכה ולהעמיד מורים מומחים. אך, ראשי הקהלות ע"פ רוב דאגות אחרות להם, גדולות מדאגות החנוך, כמו לשמוע בין הרב והש"כ בריבם, למנות גבאים ככ"נ וככמ"ד, ולחשוב עם החכרות וכדומה. ככל יום ויום בת קול יוצאת מהעתונות העברית ומנהמת על עלבונה של תורה, ושומע אין לה. הפתרון לשאלת החנוך מונח איפא בתקנת החדרים, ע"י תקון מלמדיהם, ר"ל לעשות את מלמדי החדר לפדגוגים טובים. התקון דוה אינו צריך להסכמת מועצת כ"ם המדינית ולא דעת ראשי קהלותינו, כ"א התאחדות הכחות. לאחר את הכחות הנפרדים החפצים בהמכת החנוך לבח פועל אחד. ישנם היום הרבה מלמדים בני-תורה במדה ידועה, היודעים מה טובה של השמה הפדגוגית, ואת התוצאות מלמוד ע"פ ספרי למוד קבועים, רק יען שלא התחנכו ולא הרגלו כסדר למוד נכון לא ידעו להורות על פיו. ואת החסרון הזה עלינו להשלים באחד משני הדרכים האלה: (א) ליסד ועדים של פדגוגים מומחים בלבוש ובקראקא לתכלית הרחבת תורת החנוך הנכון בתוך מלמדי החדרים וחכרה תוסד, שתספיק את התוצאות על זה. ומלמדי החדרים מערי המדינה, הרוצים שמלאכת הקדש בידיהם תצלח, יתאספו בשני פרקים בשנה, בניסן ובתשרי, לשמוע לקח מפי מומחים ומנוסים בתורת הפדגוגיה ולהרחיב ידעוניהם בשפת עבר. בהוצאות מועטות תוכל החכרה להחזיק מורים בשתי הערים הראשיות לשני החדשים האלה. באופן הזה יקומו לנו בשנה או בשנתיים פדגוגים טובים. כי

למלמדים בני תורה יספיקו שעורים אחרים, שישמעו בארבעה פרקים, למען יוסיפו לקח ויסדרו את הלמוד ויורו ע"פ חקי הפדגוגיה. יש לקוות כי קול הועד בהוסרו ימצא מסלות בלבות רבים השוקדים על תקנת החנוך להתאגד לאגודה ולהעזר, לכל תשתכח התורה מישראל. הלא כן עושים כל העמים המתיקנים, הם מיסדים שעורים למורים בימי החפש בקיץ. להוסיף להם דעת למוכת חנוך העם.

(ב) לחבר בעיר את כל ה"חדרים" לבית תלמוד תורה אחד, מבלי למנות מלמדים חדשים, כי אם מהמלמדים הקודמים עצמם ילמד כל אחד במחלקה מיוחדת וכלם יעמדו תחת השגחת מלמד, שהוא פדגוג מומחה, שיתמנה ע"י הקהלה אם אפשר או ע"י חכרה לחנוך. אבות התלמידים לא ישלמו שכר למוד למלמדים, כי אם לקהלה או לחברה. כזה נרויח דברים רבים: המלמדים לא יהיו כפופים תחת יד האבות ולא יצטרכו לעשות רצון כל איש המשונה מזה של השני; לא יצטרכו לכבד את בני העשירים על בני העניים, אדרבה בני העניים ילמדו חנם אין כסף והעשירים יוסיפו על השכר כפי אשר השיגו ידם; חדרי הלמוד יהיו ע"פ חקי ההיגיוניה ולא יהיו הילדים אנוסים לשבת כל היום בחדר צר וכאוויר משחת. מצב המלמדים יושב כזה בצד החמרי ובצד הרוחני, להתחרות ולהתבנות לא יהיה עוד מקום; והעקר שיראו המלמדים והתלמידים, כרבה בעמלם. כן תקן הרב הגאון ר' שלום ליליענפעלד האב"ד בפירדהאיצה ויצליח. אמנם אין לנו רבנים רבים כמוהו, אשר עוז וחפץ להם לתקן תקונים טובים לתווק היהדות באמת. אבל אחרי שהוא כבר הראה את הדרך אין הרבר חדש עוד. והיה, אם יש רב בעיר אשר יחפוץ לקבל עליו את טרח הדבר מה טוב! ואם לא, אז החוכה על יחידים, הדורשים טובת הצבור, ליסד חברה לתכלית זאת, אם לא יחפצו ראשי הקהל לעשות זאת. הדבר הזה נקל לעשות ורק הרצון הטוב צריך שיתעורר. לא אאריך בפרוגרמה של החכרות האלה לכל פרטיה, כי רק להעיר על עקר הרעיון כאתי ומקום אניח לאחרים להתגדר בו.

פילונא.
שלמה שמיד.

הממשלה הגליצית עוד חץ אחד ללב היהודים עם חרמה. הנציב הגליצי שלח מכתב חוזר אל מנהלי בתי"ם התכונים, שבו הוא מעיר, כי למוד שפת עבר איננו שייך ללמוד הדת היהודית, ועליהם להשגיח על מורי הדת, שלא יעברו על הפקודה הזאת, ומי שימרה ירחק ממשמרתו. בפקודה הזאת קלעה הממשלה אל המטרה. כל אלה הפקודות והחקים, המכוונים לדחות את רגלי היהודים, באין הם לעמת הפקודה האכזרית הזאת. כי הלחץ נגע עד עתה עפ"י הרוב רק אל הכיס, ועתה הוא נוגע בנפש וברוח. הממשלה חפצה לגזול מאתנו את שארית תקוהנו, את הדור הצעיר, את תקותנו, היא חפצה להשכיח מפי בנינו את שפתנו ואת תורתנו ולחנכם על פי רצונה היא, למען יהיו זרים לעמם וישנאו אותנו. — יודעים אנחנו מי גרם את הפקודה הזאת. את הפקודה עוררו שונאינו ומחרפינו, אשר ממנו יצאו, אלה האכזרים הרקובים של האומה העברית, שנחוץ לחתכם, למען לא ייקו לגופה, אלה, שכבר אלף פעמים מכרו את עמם בעד גזיר עדישים. התנועה הלאומית ההולכת ורוכשת לה את הלככות, הוא לצנינים בעיניהם, הם יודעים, כי הדור הצעיר ההולך וגדל ירים את המסוה מעל פני הבוגדים בעמם ויוקיע אותם לעיני השמש. ובראותם את מצבם המתרופף, אוחזים הם בכל האמצעים להריק את חזיהם בציונים שנואי נפשם ועורכים מלחמה על קניני רוח הלאום העברי. בלבוש החליטו אפוטרופסינו באספת ההורים, כי למוד הלשון העברית לא רק שהוא למשא למוחות הילדים הרבים, כי אם גם מוזק ללאומות הפולנית, נחוץ איפוא לשרש את המוזק הזה, להבחירהו מן הארץ. ו"מורי דת אל", אשר קבלו את משרתם מיד "מניניהם" ואשר אינם יודעים "עברית", הם תמכו בימינם על ידי מסירותיהם השפלות. הדמונסטריצה הידועה של צעירינו בתיכל הלכוכי היתה הזדמנות טובה להמתבוללים, לתאר את הציונים בתור שונאי העם הפולני, בתור רבולוציונידים, בתור אחים לה"הידמקים" הרוחניים, ודבריהם עשו פרי. הממשלה הרימה את הסכין לחתוך כפעם אחת את החוש המקשר את היהודים זה לזה, לעקר משורש את מקור הרע, את הלשון העברית. כרגע הקשה הזה אז לנו לשתוק ולהביט במנוחה איך גזולים מאתנו את שארית מחמדנו. האסור מצד הנציב הוא נגד החוק האומר, כי עניני הדת שייכים רק לקהלות, שהן ממנות גם את המורים, ואסור להממשלה להתערב בענינים הדתיים של היהודים הזרים-לה. עלינו איפוא למחות נגד הזרים המתערבים בענינים הנוגעים רק לנו, נגד "גדולינו" המתאמרים לכאי כחו של העם

הבוגדים עובדים.

בעת אשר ברחבי אוסטריא נשמע קול החפש, בעת אשר הממשלה חפצה להשיב לעם את משפטו העשוק, בעת אשר גם היהודים, זה העם שקבל המיד באהבה את מכותיו, מתעוררים לדרוש את זכויותיהם, אשר היו עד עתה רק על הניר, בעת כזאת שלחה

בעיני אמי ואחיותי — דמעות מזוהרות כספיר הרקיע... אבי נדם ויורד את ראשו...

— קרבן כלי כל מטרה — הנני חושב. כל אחד משבעת-הקרושים הללו עצרו בעד האהבה הליברלית... והנה הנר הזה הנוער שם על המזווה — איננו מאיר, אך מחשיך את דרך האנושית, האור הזה מוליך לאחור, לחשבת ההתבודדות ההיסטורית, להנימו החשבה! לא, אני אינני יכול ללכת שמה. לחפש, לדרוד! לאויר העולם צריכים היהודים לצאת מחדש!... לעבודת האנושית הכללית, לעבודת העתיד, ולא העבר!... את המלים האחרונות אני אומר בקול רם. האב מביט עלי במנוח ראש וכעצב ואומר:

— עוד ילד הנך נחום! אם חפץ אתה להבין איך הנך תועה, אז אדבר עמך דגעים אחרים... אך אחרי כן, כאשר ילכו (הוא הראה על הילדים) לישון... אל תפריע עתה את שמחתם: הם אינם יודעים עוד להתחכם ע"י ספרים.

אני שותק ומחכה לדבר עם אבי, אוי! אלחם, אלחם בכל כחי בעד הנועה "החרות". נגמר הספור-הנר הראשון הולך הלך וככה. הכתם השחור שעל המזווה הוא לזכרון על הנר הראשון של המכבים. עתה אינני מביט עוד באהבה ילדותית ובחנינה על הנר, שכמהרה יכבה; הוא בערי זכרון רעוע לקפאון האורתודוכסיות שלנו; הוא רק בתם שחור על הדרך

המובילה להעולם שכלו טוב!... זאת שהיתה לפני אלפים שנה שלהבת החיים, עתה שלהבת-המות!...

ועצב אני, צר לי לראות איך עמי תועה... הוי המימות-העבר! השואבת חכמה מאבק ספרים ובהשקפות ביזכות היא מביטה על החיים, הוי תמימות דון קיחוט, איך אדלית ועזרת, הבערת בנקל למראה כל דמיון שוא וחזון תעתועים ובקר-רוח היא מביטה על חזיונות החיים האמתים. חנכה עלובה ועזובה, שאכד חנה בעיני עלם שואף!

נר שעה קטן ואמלל: אורך הוא מלא כח בנוגע להעבר, אבל איך שוה כלום נגד העלומים הסוערים!...

* * *

הימים עוד הפעם עוברים, אבל לא כחזיון ליל יעלמו... ככבודות, כמפות זעה הם נופלים אחד אחד לתהום הנצח. הוי! כמה רעיונות ומחשבות הנחילני בל אחד מהם! עת המלחמה כבר עברה — עת שבתי הר, יונות הישנים, ועל המזבחה, שהקרבתי עליו את איריאלי הישנים קמו עתה איריאלים חדשים — הולדות החיים, חיים של צרות, חיים של דם ושל דמעות, חיים של קריאות לעזרה!... ימים נוראים ואיומים! חדרתי במכת עיני עמוק לתוך ה"גישו" של עמי... ומה ראיתי? צרות ותלאות, ים של דם ושל דמעות... עוד הפעם נר המכבים הראשון. כן שלשים שנה אנכי... כאילו חרדה משונה אני מחכה לעריכת המנהג... אבי הזקן מכין את עצמו היום לעריכת המנהג

כאינו בונה יתרה... אמי, אחיותי ואחי נקהלו כלם הנה בלילה הזה, וכלם נבהלים, מחכים גם הם לעריכת המנהג.

אבי לוקח את צרור הנרות כמו בעת הנוער כן גם עתה, עומדים אנחנו כלנו צפופים סביב מזווה הדלת הישנה... בידים רועדות מרכיב אבי את הנר למזוזת הדלת.

"ברוך אתה ר' אלקינו מלך העולם אשר קדשנו כמצותיו וצונו להדליק נר של חנכה!" קולו רעד מרוב התרגשות.

נדלק הנר... אני מביט עליו ואינני מסיר את עיני ממנו, הנני מביט עליו באהבה, כחמלה וכהשתוממות! נר שעה קטן ורק! מה רב הדרך, שהנך מאיר לעם הקדמוני בעומק דברי ימינו של שנות אלפים! עוד הנך מאיר את הדרך הגדול של העתיד, את דרך התקוה, את תחית האומה. נר שעה קטן ורק! זכרון ענקי להעבר ומגדל המאיר שלא יכבה לעתיד!.. נר שעה קטן ורק! האור הגדול של החשמונאים! אלפים שנה כוערים בתוך אורך הקטן ומכריקים צללי הגבורים הנלחמים בעד חפשעמם. יהודה! אלעזר! חנה! בניה הקדושים! הוי, היה מכרך, נר שעה קטן, השומר את רוח העם, רעיונותיו, צמאון החפש שלו וחיוו! היה מכרך אור קטן, המחמם את היהודי, הנקפא מצרות ורדיפות של שנות אלפים! הנרות הללו אנו מדליקין על הנסים ועל הנפלאות

יד הועד לא היתה כמעשי צעירי הפועלים, כי לא שאלו את פיהם ובאמת לא עלה על לב הצעירים לחלל זכר גבורי פולין, אדרבה בתור אנשים השואפים לחרות עם ישראל, יודעים הם להוקיר ולכבד שאיפות שכנינו לחרותם הם וכבוד הלוחמים, שחרפו נפשם למחות נגד מציקיהם ולמות מות גיבורים, יקר בעינינו. מנמת הדמונסטריציה היתה רק למחות נגד היהודים המתבוללים, אשר שמו כוב מחסם, לכחש בעתידות עמנו ולהונות את הבריות. מנמתם היתה להכות על קדקד החנפים והבוגדים ולהציגם על עמוד הקלון. הועד הציוני גלה אנג זה את הפרוגרמה הציונית, את חפץ התנועה ושאפתה ברחב מלים ודי באר בראיות מיושבות על לב כל חושב ישר אף מאלה, שאינם ב"ב. אחרי שהוכיח הועד למתבוללים מומם, שהמצית מעלליהם היא לעשות סחורה בעירות אחיהם ולנחול כבוד מצד הבריות ועמי הארץ, פנה אל העם הפולני ויזכיר בראיות ברורות שאינן נא בלב הציונים על שבניהם ישנם נכונים לעבור עמם כאהבה בכל הענינים הנוגעים למוכת המדינה, אבל כשים אופן לא יותרו לעולם על לאומותם. אין ספק ששבנינו יכבדו יהודי שלם, הנאמן לתורתו ולעמו, השואף להרמת קרנו, על פני בוגד הנרף, העושה מעשי קפים, ואם יסחרו אלה תחת דגל העם הפולני, כונתם היא רק להטיב מצבם החמרי ולא מאהבתם אותו. המנלה הזאת המיוסרת על ארני ההגיון הישר, היתה דכוקה על כל בתי העיר והאינפלוגנציה היהודית והפולנים ידעה מה ראו הציונים על ככה להתקיים בהיכל התפלה. חמת העתונים צוררי ישראל שככה ולא יחרץ עור בלב לשוננו. על אדות השוכת המתבוללים אשוב לרבר עוד. פה המקום להוכיח את שלטון קהלתנו מומו וליסרו על התו את היכל התפלה לערוך פימכי וכרון אכל לעם אחר. הלא הנסיון הורה כבר את ראשי הקהלה, כי מלבד בה הפולנים בני דת משה, המתמעת והולכת, נמצאים פה הרבה ציונים אשר לבם ער לכבוד עמנו, ולא נעלם מהם, שככה כמה וכמה פעמים מתו הציונים בכל תקף באותו זיכיל עצמי נגד מעשים ופומביות, המתנגדים לרוח היהדות ואם-כן מדוע לא השיבו את פני המתבוללים בהוכיחם, כי במקום התפלה אין מקום לפומביות פוליטיות ובפרט בר"ח, שאסור לנו להספיד בו, לא נעלם מהם גם שאחרי המטבח כאחינו כרוסיא לא עלה על לב שום פולני פה לערוך אבלות על מות אלפי אחינו בירי נכלים, — שאף גם שונאי הפולנים — לא בשום בית תפלה היה לא במועצת העיר ומדוע נגרע אנחנו מכל יושבי הכל? עליהם לדעת עכ"פ פרק בתולדות העמים, כי בשעת המרד בשנת 1830 לא רצו הפולנים לספח את בני עמנו אל צכאם, באמנם: אין לכם חלק במלחמת החרות, ויש מספרים שבעת ההיא עשו פרעות באחינו גרי פולין, שללו ויכוונו רבושם, ואיך נעשה בנפשנו שקר, להשיב למכינו תודה ותפלה? לו השיבו ראשי הקהלה לבוגדינו בזאת, לא הביאי את אחינו במכובה ולא באו עלינו כל הקיבלנות האלה. פב"ג.

ויון, בו מבקשה קהלת ויון, כי תחתום גם הנהגת הקהלה בקראקא על בקשה הנשלחה אל ממשלת אוסטריא, כי תערוך הנהגה אל ממשלת רוסיא, שהיא חיבת באחריות השערוריות הנעשות ביהודים, ואת דמי היהודים ידרשו ממנה. הנהגת הקהלה חתמה על הבקשה. — הפרנס מר מנדל פאם ערך הצעה נחוצה ברבר דרישה אוטונומיה לאומית ליהודים, הוא הראה על המצב המדיני של היהודים המורה מאד ועוד יגרע אם ינהיגו זכות בחירות כללית ושוה לכל, כי אז לא יהיו ליהודים כאי כחם במועצת הממלכה. על הקהלה לעשות דבר כזה, לכל נאחר את שעת הכשר. מסמאנילאו שלחו ששת אלפי חתימות אל דורשי אוטונומיה יהודית, ד"ר גולדוואסר תמך בידי המציע. הר"ר יודל בירנבוים ערער על זה באמרו כי הרבר יגרום שנאה אצל הפולנים ואנחנו יושבים פה שקמים ושלמים בתוך הפולנים ואין להכעיסם. גם סגן הנשיא מר אברהם מרגליות דעתו כן. — מר אברהם מרגליות הכיא הצעה נחוצה על אדות ההתנכלות על משלחי ירי היהודים, העתידה לצאת אל הפעל, אם לא נעמר על נפשנו. גם העיר, כי "המצפה" עורר על זה כמה פעמים והיהודים יושבים לבטח, כאלו לא בהם נוגע הרבר. ע"פ הצעה מר אברהם דייטש נמסרו שתי ההצעות האלה אל ועד הדירי, שיעסק בפוליטיקה יהודית.

לבוב. עירנו השלוה נהפכה בן לילה למרכז תנועה היהודים. והתנועה וחלוקי הדעות עוררו את אנשי עירנו מהרמתם ואף את אלה, האוהבים לעמוד מרחוק לכל שאלה הנוגעת לכלל ישראל. ומי אשם בכל אלה? אם לא השאיר שבעיפה — הציונים, שהמה רוח החיים באופני כל השאלות, הסבה הראשית היתה הדמונסטריציה הפומבית בהיכל הנאורים פה. — ביום ב' של ר"ח כסלו בבקר השכם נפתחו שערי ההיכל, לערוך תפלה ההשבכה לזכרון גשמות גבורי פולין, שנפלו חלל על שרה קרב בשנת 1830. אל ההיכל באו איוו עשרות תלמידי הגמנויות וכמה מהפודנים של משה רבינו, — אשר לא תדרוך כף הנלם על סף ה"שוויאמניא" רק פעם ביובל, וזאת לא להתפלל, כי-אם לשמוע קול שרים ושרות ומנגינות האורגן — וגם מספר "פועלי ציון" לוו את האורחת. במרם עלה הרב לדרוש בענין היום פתחו התלמידים המתבוללים בשיר פולני ואחריהם ענה האורגן וחלק גדול מהתלמידים גלו ראשם כמקום הקרש. לשמע השיר הפולני השיבו פו"צ מעל היציע בשיר "עוד לא אבדה" ובנתים עפו מעל היציע פתקאות ועליהן כתוב: "חרפה לבוגדים בעמנו! תחי הציונות!" מהומה קמה בהיכל, קולות מחאה מעבר מזה וקול ענות מעבר השני. הרב עזב את כמתו והחכילה נתפרדה. — העובדה הזאת נתנה די חומר לעתון האנטישמי "סל. פול.", להתנפל על הציונים ולהלשין עליהם בדברים כומים במדקרות חרב, כי חללו את זכר גבורי פולין בתור אויבים ושראויים הציונים לנקום בהם ועוד. — לעמת זאת הוציא ועד הציונים קול קורא ובו הוא מברך דבר הדמונסטריציה, מעמו ומכתו, גם מוכיח הוא, כי להם על אדות הרוצחים האכזרים, שהרמו את הבתים, שמלאו כמן רמשה נוצות, שהרנו אנשים ומפ... אני מספר להם על אדות הקרבנות הגדולים הקרושים, על אדות המכבים, שנפלו בעת הלחמם עם אחיהם. וכעת דברי את כל זאת — דמעות יורדות מפות שפות מעיני קרובי...

והנה החלו לענות בככי ויללה איומה התפרצה מנפשם!.. והנה, הנר הראשון של המכבים, כמו בוער ביתר בהירות!.. והנני שם עליו מבט חודר... כן, הוא בוער ביתר בהירות! זאת היא החנכה שלנו — חנכה אמיתית! האור הזה — אור אמתי של המכבים, נר בוער לזכרון המזכחות החדשים של המכבים החדשים. חנכה! חנכה המברכה! לא מסרת-משפחה, לא זכרון ילדותי, אך חג גדול, סמל חזק של החזקת הרוח, זכרון יקר של העבר וערבון לעתיד הגדול. ביותר בהירות כוער נר-החנכה!

ברודי. תרגום חפשי ע"י נ. זיענעלבוים

היהודי, והבוגדים בעמם ומוכרים אותו ואת כל היקר לו בעד לחיצת ידו של "הפריץ". עלינו לעורר את העם ולהביניהו את העול הנעשה לו, עלינו להשפיע על ה"קהל" בכל עיר, שימחה נגד האלמות הזאת. כי הממשלה לא תעמוד, היא תצעוד את דרכה הלאה, היא חושבת כבר לסגור את כל בתי הספר העבריים, וגם כזה לא המתפק. אספו אספות, קבלו החלטות, אספו חתימות על פטיציות ושלחו אותם אל הרשות, למען תראה, כי הפולנים בר"מ אינם באי-כחנו, כי את זכויותנו לא נתן לגזול מאתנו, ואז תובח, כי לא טוב עשתה בשמעה להצעותיהם ומסירותיהם של הכוגדים בעמם. נראה נא כי דם המכבים עוד נוזל בעורקינו, וכי עוד כח בנו להגין על קניני רוחנו. עברי.

מהעולם הציוני

חברות חדשות. כפודגרוזע ובשטרנוביץ נוסדו חברות ציוניות של נשים והן פועלות הרבה להביא ידיעת היהדות ודברי ימינו בלכות כנות ישראל, שהיו רחוקות מן היהדות ע"י החנוך הרע. ביאסלא נוסדה שוב חברה ציונית על כסים נכון, מי יתן ותתקיים! בהוסיאטין יסדה החברה "בני ציון" מונביהאל ובבל מוש"ק ינאמו שם אנשים מלומדים נאומים. שנוי מקום. עתה תחדל ויון לנטרי מהיות מרכז ההסתדרות הציונית, כי ע"פ החלטת הועד הפועל יעבר גם הארגון של המפלגה העתון "וועלט" מויון לסקל באשכנז. מקום מושב נשיא ההסתדרות ולשכת המרכז, האדרסה אל הוועלט" גראשית השנה היא Zionist. Zentralbureau für »Die Welt« Merovingerstr. 7 KÖLN.

מכתבים מערי המדינה

קראקא. בישיבת ראשי הקהלה כיום א' שבוע זה קרא הנשיא ד"ר מילעם מכתב מאת ראשי קהלת

ועל התשועות, שעשית לאבותינו" — "הנרות הללו קדש"... הנני שומע את קול אבי. אך מה זאת? בעיני אבי דמעות? מה זאת? אמי, אחיותי — ואחיבוכים!... א! אני יודע סבת בביתם!... המנהג נגמר...

שותקים ונדכאים הננו נגשים אל השלחן... אנחנו שותקים... אבינו איננו מספר לנו על אדות המכבים. אנחנו בלנו יודעים כבר את הספור הזה... אני אינני חושב עתה, כי חנה ושבעת בניה — אנדה. אני יודע כבר, כי חיי היהודים כמשך אלפים שנה תולידה "חנות" רבות, ובנים קדושים רבים... אני יודע כי חנה — סמל, סמל חג, מלחמת איראה האלהית, העומדת מעל לבח אנוש, על יצר לב האדם הרע. הוי, איך אבין לרעך אב יקר!

בני הבית שותקים, יושבים אצל השלחן. — למותר עתה לספר לכם על אדות המכבים — אומר האב... אתם יודעים כבר היטב... לא רק ע"פ התיסטוריא, אך — וקולו נחכא בינתים — אך גם ע"פ החיים, עפ"י הימים האחרונים. עיניכם הלא ראו את המכבים... יספר נא לכם נחום עוד הפעם: הוא יודע יותר ממנו. רעדה עברה בלבנו... אנחנו מבינים את חפץ אבינו, והנני מתחיל לספר. ואני מספר להם כל מה שעבר עלינו. אני מספר

משרה הספרות והמדעים

דברי שלמה

ב"המצפה" גליון 50 קראתי מאמר מהחכם הר"י שולמאן, וראיתי שיש להעיר על דבריו. שם הביא את מאמרם סנהדרין ק"ט ע"ב ובראשית רבה על הכתוב זעקת סדום ועמורה כי רבה: זו צעקת ריבה אחת, שהרגוה מיתה משונה. ולדעתו דרשו רבה כאלו כתוב ריבה, פי' נערה. ע"כ. זה יתכן על מאמרם בסנהדרין, אבל בכ"ר, הוא פמ"ט אות וי. שם לא נמצא הדרוש על "כי רבה", כי אם על "ואם לא אדעה": אודיע כהן מדת הדין בעולם. אמר ר' לוי אפילו אני מבקש לשתוק, דינה של דיבה אינו מניח אותי לשתוק, ומסופר שם המעשה, ועיין גם בפדר"א פכ"ה הובא הדרש על "הכצעקתה": כזעקת הנערה וכו' ע"ש.

(שם) הביא מ"ם הישר: ויקרא יוסף אל נפתלי אחיו מהר רוצן נא מצרימה והביא את ספר המקנה בו' ונפתלי קל כרגליו מאד כי הלך על שבולת הזרע ולא תשבר. והעיר כי דרש הנתן אמרי שפר כמו עמרי. מה רב הרוחק הזה! הלא מצינו בסוטה י"ג ע"א: אמרו להו הכו לי איגרתא אמרו ליה איגרתא בארעא דמצרים הוא, ומאן ניויל ניויל נפתלי דקליל בי איילהא דכתיב נפתלי אילה שלוחה. וכן בכ"ר פצ"ה ורין נפתלי כאילה והביא את הספר מצרים. ועיין לקח טוב ויחי מ"ט כ"א ובהערה צ"ג. וכעל ספר הישר הוסיף: הלך על שבולת הזרע ולא תשבר ר"ל כי קל כרגליו היה. וביב"ע בראשית שם נפתלי עוגד קליל דמי לאיילא דרהיט על שיני שוריא. וכעל ס' הישר הגדיל את הדבר כדמיון אחר.

(שם) הביא מאמרם סנהדרין ל"ח: אדם הראשון בדשון ארמי ספר שנאמר ולי מה יקרו רעיק אל, והביא מה יקרו רעיק אל ר"ת ארמי, מה גדול הלחץ בזה, כי הר"ת מלמטה למעלה וכלי סדר, היו"ד לפני המ"ם. הנכון כמו שהביא הגאון מוהר"ר צבי הירש חיות ז"ל באחד מספריו וגם בהנהגת הש"ס וז"ל: שמעתי דהוכחה הש"ס כיון דכתיב יקר, והוא חרנום, כמ"ש מגילה מ' ע"א דבמגילה יש לשון חרנום דכתיב וכל הנשים יתנו יקר לבעליהן ע"ש.

(שם) הביא מן מדרש אגדת בראשית פי"ג: אף עירובי תבשילין קיים אברהם, שנאמר עקב אשר שמע. והעיר, שדעתו דרש את הראשונה והאחרונה במלת עקב, ר"ל עירובי בשול — עירובי תבשילין ויהיה העקוב למישור. ע"כ. הדברים האלה אין להם יסוד כלל. ומלבד שהביא המאמר כשם אגדת בראשית ונעלם ממנו, כי המסדר של אגדת בראשית שאב זה מן ההנחומא הקדום פ' לך אות י"ר, כמו שהעיהותי באגדת בראשית שם הערה א'. וכתנחומא הקדום אשר הוצאתי לאור לך אות א' הערה ח' העירותי על מאמרם, אפילו עירובי תבשילין שמרו בביתו של אברהם שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתו מצותי חקותי ותורותי, כי כ"ה גם להלן אות י"ג, גם בפ' בהר אות ג' ובכ"ר פמ"ט. ופס"ד איתא, אפילו עירובי חצרות היה אברהם יודע. אולם בכ"ר פצ"ה נאמר, אפילו עירובי תבשילין ובמדרש שו"ט מאמר א' איתא, קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין ועירובי חצרות". פה הצינו המעתיקים ב' נוסחאות גם יחד. ובאגדת בראשית פי"ג אף עירובי תבשילין. וכן כגמרא יומא כ"ח ע"ב איתא שקיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין, והביא הכתוב שנאמר הורתי, אחת תורה שבכתב ואחת תורה שבפעל פה ופירשן, שאינו הלכה למשה מסיני, אלא התקנה סופרים שעתידין לתקן, וגם חכמי התום יבמות ע"א ע"ב הביאו כשם כ"ד דאפילו עירובי תבשילין קיים אברהם, אף שהוא מפורש גם כגמרא הביאו מן הב"ר.

ובספר הולדות אדם בשם הגאון מו"ה ח"ו ז"ל מוויילנא בקונטרס אחרון דפקי"ב ע"א כתב: הנה על המקרא עקב אשר שמע אברהם בקולי דרשו חז"ל קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין, ובהשקפה ראשונה יפלא

מאד היכן מרומז במקרא, והגאון הנ"ל יגע ומצא שהנירסא היתה: קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תחומין ובדרש הזה נרמז יפה במלת עקב, כלומר מה שהאדם דש כרגליו, והיה כתיב בר"ת "ע"ת" והמדרשים טעה והציג "עירובי תבשילין" במקום "עירובי תחומין". ע"כ ועיין גם בס' האשכול ח"א סי' יו"ד ובריב"א עה"ת פ' לך וכ"ה הנירסא כתשובת הרשב"א סי' צ"ד וכן גרס הגאון מוהר"ר יהונתן ז"ל. ועיין בס' דרכי דוד עה"ת פ' לך. אולם לדעתי קשה מאד לשבש השפרים, באשר גם כתנחומא לפנינו כתוב "עירובי תבשילין", אולם לדעתי לא למרו כלל מן מלת עקב, שהוא רישא דקרא, רק עיקר הדרשה מסיפא דקרא ותורתו, כמו שהוא מפורש כתנחומא וגם כגמרא יומא שם, והבונה ותורתו, תי"ו בתרא קמוצה כינוי לרבים, ור"ל אחר רכרי תורה ואחר דכרי סופרים.

(שם) הביא מאמר ממדרש שמואל פכ"ב: באותה לילה שכרח דוד מפני שאיל למד משמואל הנביא מה שאין תלמיד ותיק למד למאה שנים. והעיר כי דרש מלת רמה ע"ש ברבריו. אבל כזה לא יצא ידי חובתו להעמים על מאמרי חז"ל דברים בנויים על השערה רחוקה. רק פשוט הוא כי נקיט גוזמא מספר מאה שנים.

(שם) הביא מאמרם פסחים ע"ט: משאוי שלש מאות פרדות היו מפתחות בית גנזיו של קרח, ורצה לחדש שדרשו קרח ק"ר כגימטריא שלש מאות ח' ר"ת חמור — פרד. מי לא ישתים על חידושים כאלה, אשר טוב להם שלא נכראו ואך למותר להשיב על זה! רק דרך חז"ל להביא מספר שלש מאות בדרך גוזמא וכמו שתראה פסחים נ"ז ע"א: שלש מאות גרבי יין. וכן שבת י"ג ע"ב: שלש מאות גרבי שמן. וכן בחולין ס' ע"ב: ש' כור, אמר דכא גוזמא ופירש"י גוזמא מילתא בעלמא ולא דוקא.

(שם) הביא מאמרם גיטין נ"ו: גדע בחרי אף כל קרן ישראל אלו שמונים אלף קרני מלחמה. וכתב: זה הוא כספר החתום. והוא דורש אף למפרע, פי' כגימטריא שמונים, א' ר"ת אלה. כל קורא ישר יראה שהכותב דחק עצמו להביא דברים אשר לא עלו על דעת הדרוש כלל. מה יענה למאמרם: שמונים אלף פרחי כהונה נהרגו על דמו של זכריהו (ירושלמי תענית פ"ד ה"ח מדרש איבה פ"ב, צר 108 במדרש איבה שהוצאתי לאור) פה אין עוד מלת אף.

(שם) שמונים אלף פרחי כהונה כרחו מקול תופם של היכל. עוד שם: שמונים אלף פרחי כהונה ובידם שמונים אלף מגיני זהב. רק נקיט שמונים אלף בדרך גיזומא. (שם) הביא כהערה: מה שהובא בגיטין שמונים אלף קרני מלחמה הכוונה לדעתו מלשון היושב בקרון ור"ל עגלות. נעלם ממנו, כי כירושלמי תענית שם ומדרש איבה שם (דף נ"א ע"א) כתוב מפורש: שמונים אלף זוגות של תוקעי קרנות היו צרים על ביתו וכל אחד מהם היה ממונה על כמה חיילות. לכן אין לפירושו יסוד.

לביב שלמה בא בער.

הערה. בגליון הקודם העיר הד"ר שולמן על האגדה זעקת סדם ועמרה כי רבה זו צעקת ריבה. שהחכמים דרשו כי רבה כאלו כתוב כי ריבה יעיין החכם הנותב כמתנות כהונה על המדרש רבה פרשה מט. שם מפורש: "ודריש רבה קרי ביה ריבה".

ומה שהביא שם בשם אחד מהאחרונים, שכתוב באיזה מ"ע דאגדתא אדם הראשון בלשון ארמי ספר שנאמר ולי מה יקרו רעיק אל, ר"ת ארמי. לא היה צריך להביא זאת בשם אחד מהאחרונים. דכבר מובא בן ברש"י בעין יעקב בסנהדרין שם החת השם הזה: מה יקרו רעך אל ר"ת למפרע ארמי.

י. מ. ראטה.

ארגז מכתבים

ד"ב: איפה שאמרו שתכלית השמש" בנדות חנכה היא שהנהנה מהם, ינה מאור השמש, מ"מ אפשי, שעקר הכנהג הוא, לפיכך את הנרות בספירת הוריקות ביה"כ בבית המדרש.

אחת ואחת, אחת ושתיים וכו'. — קורא תמיד: הספירה חריפה ביותר ותגע כרגשות רבים. — מאמ"כ: כ"ה ספטמבר; עיין במודעות. — ז' פ': בער ה' חרשים. — למתעמקים על סרובנו להרפים מכתבי חרות ודרשות: זאת עושים רק עתוני אחינו במערב, שהיהודים שם מתי מעט ובל יהדותם עומדת על דרשות אחרות, על כרות מילה והכוונות וצדקה וכדומה, שם מפרסמים כל אלה בעתונים בתור חדוש. אבל אצלנו ת"ל עושה כל יהירי הרבה מאד בשביל היתרות ואם באנו לדרושם הבל בעתינים לא יספיקו כל עתוני התבל.

ברגשי אהבה הנני מכרך את רעי מר שמואל צבי ווייס להארסו את מרת שרה מאנדל מגרודק. אלקנה מנצר, גרודק.

ברגשי אהבה אכרך את ירידי הסופר מר שמואל צבי ווייס מגרודק להארשו את מרת שרה מאנדל. רישא, מענדיל קארפף.

מעמק לב הנני נותן ברכת מו"ט למר שמואל צבי ווייס להתארסו עם מרת שרה מאנדל מפה. יעקב וואהל, גרודק.

אכרך ככמו"ט את כן דודי ורעי מר העשיל גאטטעסמאן בהה"צ מסניאטין להארסו את העלמה שפרה נהה"צ ר' אורי הכהן מסאמבאר. פינחס שפירא, זאסמאוונא.

ברכת מו"ט מרחוק לרעי מר אברהם יהושע העשל נ"י בן הה"צ מסניאטין שליט"א לארוסיו. רפאל כלאמער, וואנע (אשכנז).

ברגשי אהבה וידידות הנני מכרך בכרכת מו"ט את רעי מר בנימן מאנדילקעהר להארסו עם העלמה סעריל זאממערפעלר. יעקב קארפריאל, גלאנוב.

מעמק לכבנו הננו מברכים בכרכת מו"ט את כ"ד מר דוב יצחק הורוויץ לנשואיו עם מרת מאטיל כאנעט מפארנורווע. האחים הורוויץ סטאניסלאו.

רשדודי רוסיא

ה' דוד גאלשטיין קראקא נדב 1. ה' מייזילס דאבראמיל 2. ה' קנאלל ווייען 1. ה' כעזען זאגאדו 1. (מסרנו להועד בקראקא.)

סוכן "המצפה" לארץ בלגיא הוא מר CH: BOXENBAUM Leeuwerikstr. ANTWERPEN (Belgien).

גאנזע-פעטמ

ראהעם אדער געקאכטעם, פערזענדעט טעגליך פרישעם JUDA ZINS in Husiatyn (Gal.). פרייזע אונד הכשרים מהרבנים הגאונים מברעזאן, פרעמיסלא וסטרי זענדע אויף פערלאנגען.

יצאו לאור הספרים:

I "שירי ציון"

קובץ 27 שירים ציוניים היותר מפורסמים בעברית, זרנגויה, אשכנזית ופולנית. המחיר 30 הלר. על גיר משבח 40 ה. עם המשלוח. להקונים 10 אכסמפלרים 20% ולהקונים 25 עקס. 30% דכמ. מחיר המנגינות: 20 הלר לכל שיר.

II "טרויער-ליעדער"

על מות הר"ר הירצל ז"ל בעברית וזרנגויה.

המחיר עם המשלוח כלי המנגינות 20 הלר " " " עם " " 40 " " " להקונים 5 אכסמפלרים 20% רכמ. המחיר ישלם מראש.

הכתבת:

Verein «Zion» Nadwórna Galizien

Du

Wirst für die Hautpflege, speziell um Sommersprossen zu vertreiben und eine zarte Gesichtsfarbe zu erlangen, nie eine bessere u wirksamere medizinische Seife finden, als die allbewährte **Bergmann's Lilienmilchseife** (Marke: 2 Bergmänner) von **Bergmann & Co., Tetschen a/E.** Vorrätig à Stück 80 Heller in den besten Apotheken, Droguerien Parfümerien und Friseurgeschäften.

שריוואויין

על הג הפסח מלאנצקא

הרוצה להיות זרין ונשכר יפנה אלי בעוד מועד בדבר קניית שליוואויין. המשיקה הנה גודע למדי (הפכריקה נוסדה זה חמשים שנה ע"י הרב הצדיק ר' שמעון יואב ז"ל) בטעמו יבדיחו המשכבה בפי כל ועל בלם בזהירות יתרה נענינו כשרות בשעת הכנתו.

לתועלת הקונים לאחרים הבינותי בלים קטנים מכילים 4 1/2 ליטר. המחיר עם הכלים 5 fl. הרוצים בזה ישלחו הסך הנ"ל או מעות קרימה והמותר ישלחו ע"י נאכאנאמע — יש אתי הכשרים מכמה רבנים גדולי זמנינו ובתוכם מהרב הצדיק מסארגעין. אדרעסע שלי:

SALOMON GROSSBARD.
Łacko b. Altsandec.

פיר ברובליידענדע

ראדיקאלע הילפע אהנע אפערעאציען. פערלאנגען זיא גראטים אונד פראנקא דיא נייא ערשיענענע ברעאשערע פאן **מ. פרייליך**, ספעציאליסט פיר ברוב-ליידענדע אונד ערפינדער דער ק. ק. פאמ. באנדאווען, אין לעמבערג, גראדעצק-נאסע 35.

GELD DARLEHEN

zu 5—6% für kreditfähige Personen jeden Standes gegen Schuldschein, auch in kleinen Raten rückzahlbar, Hypothekendarlehen zu 4% effiziert das Eskompte-Bureau:

D. S. Scheffer, Budapest
VII., Baross-tér 13. sz.

Retourmarke erbeten.

Wyd.: **Naftali Hof.**
S. M. Lazer.

Odpowiedzialny Redaktor: S. M. Lazer
Drukiem S. L. Deutschera w Podgórzcu

ERSTES SPECIAL-HAUS
von Echten **Grammophone-Phonographe**
Engros & Endetail
JOSEF WECHSLER
KRAKAU und WARSCHAU
in Krakau, Grodgasse 71/II

עמפיעלט עכטע קאצערט גראמאפאנע עכט נור מיט מארקע „שרייב ענדער ענגעל“ ריעווגע אויסוואהל פאן יודישען אונד העברעאישען פלאטען. — עכטער קאצערט-גראמאפאן מיט מארקע „שרייב ענדער ענגעל“ זאמט 10 פלאט-טען נור 35 פלארין. ניעמאנד ואל דיעזע בעסטע געלעגענהייט פערזוימען. פרייזקוראנטע עט הויפטערצייכניססע אויף פערלאנג-גען גראטים אונד פראנקא.

Kennen Sie
Ochotnicki's Orientalische Zuckerwaren?
überhaupt;
meine Specialität „Rahm - Bonbons“
zu 1 Heller & 2 Heller Verkauf.

Bitte machen Sie einen Versuch! Sie werden wie 1000 Andere mein ständiger Abnehmer sein.

1 Postcolli 4 Kg. Netto Kr. 8.80 franco pr. Nachnahme.
Preisliste Gratis & franco.

Erste Galiz. Orientalische Zuckerwarenfabrik
Ch. S. Ochotnicki, Chrzanów.

ען-גראה   ען-דעטאיל

נייהייטען

אין

דאמעז עט קינדער-הויטטען.
! זאוויא זעמפליכען

מאדיסטען-צוגעהארען

אין גראסער אויסוואהל, עמפפיהלט צו דען אללער-כירדינסטען פרייזען אים נייא ערעפנעטען לאקאלע

דיעמערסנאסע נר' 44

Hermann Ellend, Krakau, Diefelsg. 44. Ecke Stradom

וויר ברינגען היערמיט דעם פ. מ. פובליקום צור קעננטניס, דאס דיע רענאמירטע לעמבערגער כשר-ועלכווארענפאכריק דער פירמא פאסטעט קאמפ. נונמעהר אין דען בעזימץ דער פירמא **בראנקשטיין עט פרענקעל** איבער-געגאנגען איז. די פאכריק איזט יעצט מיט דען ניעעסטען מאשינען פער-זעהן אונד ערצייגט די שענסטען סאלאמי, זאווי אלע פערשיעדענען זעלכווארען-סארטען צו ביללינסטען פרייזען. שמעהט אונטער אויפזיכט דעם כיד"צ דפה.

Blankstein & Frenkel, Lemberg, ul. Gazowa 10.

הויפט פיליאלען אין לעמבערג: קארל-לודוויג שמדאסע 41, באימוף 18 באזשיצא 20.

מרון אשכנזי-עברי.

מכיל את כל אוצר המלים האשכנזי ותרגום כל מלה בעברית. המלים העבריות לקוחות מכל ספרותנו העתיקה והחדשה. המחבר השתמש בכל החרושים, שהתחדשו בשפתנו בעת האחרונה ומה שרבר עוד השלים ע"פ לשון אשור, סוריה וערב. מחיר כל חוברת חצי הכתר.

נערך ע"י הר"ר **מ. מארגעל**
יצאו לאור חוברות 31—33 ע"י

L. KLEIN, Buchhandlung, Pożega (Slavonien).

גימנזיום עברי.

בית הספר אשר לנו פה הקים לו מטרה נכבדה, לחבר הנוך גמור בכל מיני הלמוד של הגימנזיום עם ידיעה עמוקה בתורה נ"ך, דקדוק, גמרא ומפרשים. התלמידים יחונכו ע"פ האמונה המסורה לנו. תלמידים מגליצא ומרוסיא, שאינם בקיאים בשפת אשכנז, מוכרחים להכנס פה למחלקת ההכנה לחדשים אחרים, להכין לגימנזיום שלנו. מחיר הקמור, המעון והמזונות לתלמיד אחד מן חמשים כתר ולמעלה לחדש. יתר הפרטים מודיע תמיד

Dr. M. Jung, Rabbiner
Ung. Brod. (Mähren).

טהעע

פאן קראנען 3 ביי 10 פער ק"ג ביי **L. APPERMANN, BRODY**
פיר צופריעדענהייט גאראנטירט.

PATENT-ANWALT
Dr. FRITZ FUCHS
diplomierter Chemiker
(beide)
Technisches Bureau
INGENIEUR A. HAMBURGER
Wien VII. Siebensterngasse 12

הישיבה הראשונה בגליצא

בעיר ברעדישין הנקובה בשמה
„תורת חיים“

שנוסדה ברשויון הכמשלה יר"ה בשנת ה'תרס"ה החה השגחה הרב הגאון הגרול ראש המתבאה לאכר"ק הנ"ל

ב' פינחס הר"י איש הורוויץ שליט"א מהנהלת רק ע"פ פקודת הגאון ראש הישיבה הנ"ל, והאדרסה לכל עניני הישיבה הערך רק אל הנשיא

ARON GELLER
Bohorodczany (Galizien).

Bettfedern

mittelt Dampfbetriebe gereinigte
Prima Rupfedern geslissen,
ungeslissen, feine
Flaumfedern
zu sehr billigen Preisen.
Preiskourant sende gratis und franco.

IGNATZ KOHN
Federnhandlung
ZENTA, Ungarn.
Genaue Adressirung!